

СЕКЦІЯ 6 СУСПІЛЬНІ ВИМІРИ ІСТОРІЇ

Грищенко Влада

Донецький національний університет імені Василя Стуса

ТРАНСФОРМАЦІЯ РИМСЬКОЇ ВЛАДИ І СУСПІЛЬСТВА У VIII–VI СТ. ДО Н. Е.: ВІД ЕПОХИ ЦАРІВ ДО РАННЬОЇ РЕСПУБЛІКИ

Ключові слова: Рим, царський період, рання республіка, Римське царство, суспільство.

Keywords: Rome, regal period, early republic, Roman Kingdom, society.

Античність мала велике значення для світової цивілізації, а історія Риму виділяється в ній як видатний розділ стародавньої історії. Державний устрій Риму перевищував усі системи, що існували до цього, а однією з його характерних рис була трансформація протягом століть. Окремі складники проблеми трансформації римського суспільства висвітлені в роботах В. О. Балуха, М. Бреда, Р. Рибак та інших [1; 2; 5].

Навколо Риму склалося багато історій та легенд щодо його походження, в яких переплітаються достовірні історичні події та всілякі вигадки. Серед низки легенд виділяють три найпопулярніші. У першій мовиться про те, що місто назвали на честь перемоги «Ромою», що грецькою мовою означає «сила». Друга пов'язана з втікачами з міста Трої, що шукали кращої долі та оселилися на незнайомому місці. Третя легенда вважається основною, вона пов'язує виникнення міста з іменем Ромула. Метою легенд було пояснення піднесення Рима щодо латинських міст, доведення витоків римлян від греків чи троянців і встановлення спільності історії Риму з грецьким минулим.

Рим зберіг свідчення про 7 римських царів, постаті яких також обвита багатьма легендами, проте в основі кожної є своє історичне ядро. Послідовність правителів: Ромул, Нума Помпілій, Тулла Гостилій, Анка Марцій, Тарквіній Пріска, Сервій Туллій та Тарквіній Гордий [1, с. 43–45].

У царський період народ Риму складався з трьох триб (племен), згідно зі збереженими пізніми етруськими назвами це були: тиції (сабіни), рамни (латини), луцери (етруски). Варто зазначити, що населення було доволі строкате у своїй етнічній структурі.

Триби поділялися на курії, а вони натомість на роди. Соціально-економічною основою роду була колективна родова власність на землю. Управління Римом здійснювалося за допомогою сенату, коміцій і царя. Розвиток господарства, часті війни для посилення царської влади, збільшення чисельності населення та рухомість народу спричинили послаблення родових зв'язків. Розвиток патріархального рабства й особистої власності на землю також несприятливо впливав на рід, розпорошуючи його за принципом знатності, а не за авторитетом мудрості, досвіду.

Ситуація ускладнювалася, коли рід поповнювався внаслідок завоювань: іноземці приймалися до родів, а згодом і самі їх утворювали. Проте в них були об-

межені права, вони не могли брати участь у нових завоюваннях, бо не входили до триб. Тому через обмеженість земельного наділу, який можна було збільшити шляхом участі у війнах, плебс займався землеробством, ремеслом та торгівлею, що створило майнову диференціацію плебеїв, водночас вони були однаково безправні. Також варто згадати особову форму відносин патрона і клієнта, яка у де-що зміненому вигляді зберегалася впродовж усієї римської історії. Всі царі, крім Нуми, протягом періоду свого правління приділяли більше уваги зовнішній політиці, а саме розширювали римські володіння та засновували в захоплених місцинах колонії. У воєнних діях в основному брали участь родові загони, тому для збереження авторитету та влади царя необхідно було створити незалежне від роду військо. Це вдалося Сервію Тулію, який за майновими статками поділив усе чоловіче населення на 6 розрядів, з кожного розряду висувалася певна кількість військових одиниць (центурій) в екіпіровці. До першого розряду входили найбагатші чоловіки, які мали важке озброєння, другий розряд не мав важких лат, його воїни мали чотирикутний щит, наступні розряди мали все простіше і дешевше озброєння, а громадяни шостого рангу звільнялися від податків та від обов'язкової військової служби. А коли їх зараховували в одну центурію, вони забезпечувались коштом держави й отримували зброю. Така реформа спричинила зрушення в громадському житті та політичному устрої Риму, зокрема відбулося переміщення плебсу з патриціями та виникнення центуріатних коміцій, які послабили вплив куріатних зборів та посилили вплив і значення царя [3, с. 45–48].

Відлік республіканського ладу Риму заведено рахувати від моменту, коли сьомий цар Тарквіній Гордий спробував встановити в Римі тиранію, але після невдалої спроби був вигнаний сенаторами та в 509 р. до н. е. опинився в засланнях. Щоб запобігти в майбутньому можливості встановлення нової диктатури, римляни вирішили обирати двох правителів, які спочатку називалися преторами, а потім консулами, обиралися вони строком на 1 рік [20, с. 222]. Чиновники дрібного рангу, тобто квестори, яких було двоє, спочатку виконували функції суддів, а потім у пізніші часи стали чиновниками фінансового відомства, також обиралися на рік, як і консули. Обіймати посади консулів, квесторів та сенаторів могли лише патриції, в яких прав і привілеїв було більше, ніж у плебеїв [5, с. 222].

Боротьба між плебеями та патриціями точилася протягом усього періоду раннього Риму. Річ у тім, що патриціанська еліта намагалася якомога довше утримувати своє провідне становище шляхом збереження родових традицій і зав'язків у питаннях розподілу земельних володінь. Ситуація складалася так, що плебеї, беручи участь у війнах, не мали право отримувати за це здобуті земельні ділянки, бо, як і в інших класичних містах-державах, землею могли володіти лише повноправні громадяни, тому розв'язання земельного питання зводилося до вирішення також питання, щодо політичної рівності.

Варто зазначити, що у ранній республіканський період робилися спроби запровадити закони, в яких би робилися поступки плебеям. Наприклад, у 486 р. до н. е. від консула Спурія Касія лунали пропозиції запровадження аграрного законопроект, за яким плебеї мали право отримувати завойовані землі. У 50-ті рр. V ст. до н. е. Тарпей-Атерній створив закон, який накладав обмеження на розмір штрафу, а трибуна Іцилія запровадила закон про наділення плебеїв

землею на Авентині. Проте ці намагання були марними, а Спурія Касія навіть звинуватили у прагненні до тиранії та стратили [1, с. 64].

Отже, протягом VIII–VI ст. до н. е. у Римі відбувалося утвердження держави у формі влади царів, яка трансформувалася у ранньореспубліканську. За допомогою впроваджених реформ суспільство у царський період переходить на початковий етап диференціації від появи патріархального рабства в межах родоплемінного строю до формування архаїчних класів патрициїв і плебеїв та утворення держави. На противагу місцевій родовій еліті виступали царі, їхні тілоохоронці з лікторами та центуріатні коміції, які являли собою публічну владу. Досягненням Римської республіки, зокрема в концепції представницької демократії та встановлення республіканської форми правління, є розвиток складної правової системи, яка мала на меті захист прав особи. Все це вплинуло не лише на перебіг римської історії, але й на наступні цивілізації.

Джерела та література

1. Балух В., Коцар В. Історія Стародавнього Риму: курс лекцій. Чернівці: Кн.-XXI, 2005. 680 с.
2. Бред М. S.P.Q.R. Історія Давнього Риму. Київ: Форс Україна, 2020. 480 с.
3. Еко У. Історія європейської цивілізації. Рим. Харків: Фоліо, 2015. 1031 с.
4. Словник Античної Міфології / уклад.: І. Козовик, О. Пономарів. Київ, 1985. 236 с.
5. Рибак Р. Особливості впровадження республіканської форми правління у стародавньому Римі. *Наукові інновації та передові технології*. 2022. № 1(3). С. 336–348.
6. Dynneson T. L. Rise of the Early Roman Republic: Reflections on Becoming Roman. New York: PETER LANG, 2018. 381 p.

Шептицька Богдана

Донецький національний університет імені Василя Стуса

ВІКТОРІАНСЬКИЙ РОМАН ЯК ІСТОРИЧНЕ ДЖЕРЕЛО: СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА ІСТОРИОГРАФІЯ

Ключові слова: Вікторіанська доба, історіографія, повсякдення.

Keywords: The Victorian era, historiography, everyday life.

Вікторіанська доба (1837–1901 рр.) є важливим періодом історії Англії, розвитку суспільства, економіки, культури. Вікторіанська епоха цікавила й досі цікавить науковців через великі зміни та інновації, яких зазнала Англія за цей період: зміни політичного устрою, внески в науку, пришвидшення темпу життя.

Важливим джерелом для вивчення Вікторіанської епохи виступають літературні твори, зокрема вікторіанський роман. Проте відображення епохи в вікторіанському романі ставало предметом наукового дослідження переважно культурологів та лінгвістів. До сьогодні не має роботи, присвяченої огляду та аналізу сучасної історіографії щодо вивчення вікторіанського роману як історичного джерела. Через це науковий інтерес становить вивчення побуту, суспільства, історичних подій Вікторіанської епохи в літературних творах того часу, яке можливе за умови усвідомлення та врахування наукового доробку історичної науки.